

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 Din

za pol leta 30 Din

za vse leto 60 Din

Posamezne številke 1.50 Din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 10. septembra 1937.

Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštočepovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadržna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Slovenski gospodarski svet

»Narod beračev ni nikdar ustvaril visoke kulture in narod brez kulture ni nikdar mogel zaživeti v svobodi in sreči.« — (A. Vogelnik v »Sodobnosti« 1-2, 1937.)

Kakor vse kaže, se počasi začnemo vendarle zavedati, da smo postali narod beračev, katerega usodo je z gornjo ugotovitvijo dobro pogodil uvodni člankar »Sodobnosti«. Tistih, ki uvidevajo, da po sedanji poti ne moremo več naprej, je vsak dan več. Zaradi pomanjkanja vsakega pravega političnega programa, ki bi nam vsaj malo obetal zboljšanje našega težkega stanja, je postalo iskanje novih potov že precej splošno in to se očituje v pojavu najrazličnejših predlogov.

V predzadnji številki »Slovenske besede« pa se je oglašil g. dr. M. Korun s predlogom, naj se ustanovi slovenski gospodarski svet. Kljub temu, da ta zamisel ni popolnoma nova in še morda ravno zaradi tega bo našla bržkone dober odziv. Posebno slovenski gospodarstveniki, ki so se svoj čas zavzemali za sklicanje državnega gospodarskega sveta, se bodo po tolikih neuspehih, ki so jih doživljali na svojih dosedanjih potih, čisto gotovo zavzeli za predlog ustanovitve slovenskega gospodarskega sveta.

Predlog tedaj zasluži, da o njem razpravljamo in s tem pripomoremo najti pot, ki nas naj bi pripeljala iz zagate, iz katere danes vsekakor še ne vidimo pravega izhoda. Pri obravnavanju tako važnega vprašanja pa moramo biti previdni in ne smemo dopustiti, da stvar dobi pečat pri nas običajnega polovičarstva, ki je v veliki meri krivo, da se vsake dobre stvari polastijo posamezniki, jo izkoristijo, dokler jim ugaja, potem pa pustijo razbliniti se kot milno peno.

Ako torej hočemo imeti gospodarski svet, ki naj resno vzame v roke vse naše probleme in naj ne bo samo okno za kake demagoške govore, moramo v prvi vrsti korenito premisliti, kako naj bo ta svet sestavljen, da bo imel doma in izven slovenskih meja takšno avtoriteto, da nihče ne bo mogel mimo njega in ne preko njega. Le od takega gospodarskega sveta moremo pričakovati, da bo mogel pomagati nam preko mrtve točke naprej, in le o takem svetu je vredno razpravljati.

Gospodarski svet s tako avtoriteto bi dajal in lahko tudi uveljavljal smernice v vseh vprašanjih, ki so pomembna za gospodarski, socialni in kulturni razvoj našega slovenskega naroda. Vprašanje odnosov sveta do političnih strank bi se pri primerni sestavi sveta kaj kmalu razčistilo. Svet bi kot vsenarodna ustanova samo po sebi umevno stal nad političnimi strankami in te bi morale svoje delovanje prilagoditi zahtevam sveta. Ni dvoma, da bi resnično slovenski politični delavci upoštevali stališče sveta, medtem ko bi najbrže jugoslovensko orientirani tega ne storili. Gospodarski svet bi na ta način naravnost prisilil vse politične organizacije, da pokažejo svoj pravi obraz. Ako bi gospodarski svet tudi nič drugega ne napravil, kakor dosegel to razčiščenje, bi bil že s tem napravljen velik korak naprej in bilo bi že samo zaradi tega vredno storiti vse, da pride do ustanovitve tega sveta.

V svetu bi morali biti zastopani vsi stanovi in sloji. Pri izbiri zastopnikov bi moralo sodelovati čim večje število pripadnikov dotičnega stanja, da bi na ta način zastopnik imel primerno legitimacijo za zastopanje in se mu ne bi moglo očitati, da je samozanec. V svet spadajo samo pošteni, nesebični, sposobni in zavedni slovenski ljudje. Nikakor pa ne spadajo vanj oportunisti, s političnimi ali gospodarskimi grehi obremenjeni in pa tisti, ki opravljajo funkcije, podeljene jim neposredno ali posredno od centralne uprave. Taka omejitev je potrebna zato, da ne bi prišli v svet ljudje, ki bi iz raznih osebnih ozirih hote ali nehoti oviral delovanje sveta.

Prepričani smo, da se bo velika večina odkritih Slovencev strinjala tako s predlogom ustanovitve slovenskega gospodarskega sveta, kakor tudi s predlaganimi osnovami. Tudi tehnična izvedba tega predloga, mislimo, da bi se pri malo dobre volje nekaterih ustanov mogla izvesti v splošno zadovoljstvo. Z ustanovitvijo sveta bi se sile naših najspodobnejših in najagilnejših ljudi lahko koncentrirale, ker bi odpadla potreba po raznih ločenih akcijah, ki zahtevajo cepitev moči in povrh vsega večinoma še brez uspeha končajo.

Koledar dveletke po uradnih obvestilih

(Dalje)

10. 7. 1936: »Jutro« poroča o članku, ki je izšel v sarajevski nacionalistični »Pobedi« in po katerem ni v Jugoslaviji niti ene resne politične skupine, ki bi se borila za fašizem. V Jugoslaviji res ni mogoče jemati resno skupin, ki se borijo za fašizem, toda le, dokler ima vsaka svoj fašizem.

15. 7. 1936: Po izidu okožnice vodstva JNS ugotavlja »Jutro« v uvodniku, da dokazujejo napadi na novega predsednika pravilnost te izvolitve. Pravi, da so ubrali v JNS zbrani konstruktivni nacionalisti pravo pot za delo v bodočnosti.

17. 7. 1937: »Samouprava« zagotavlja, da bo prišlo po občinskih volitvah do spremembe političnih zakonov.

20. 7. 1936: Predstavniki združenih skupin kmeč-kodelavskega gibanja in bivšega vodstva bivše socialno-demokratske stranke v Sloveniji podpisajo sporazum o skupnem nastopu v štirih točkah in o svobodi akcije v vseh drugih točkah. »Obzor« poroča o tem dogodku tako, kakor da so bivši socialni demokrati ter krščanski socialisti pristopili h konzorciju »Slovenske zemlje«. To povzroči demantije, zaradi katerih se oba meščanska tabora oddahneta.

26. 7. 1936: »Slovenec« se že drugič v enem mesecu dotakne dejstva, da prejema 15.000 upokojencev v Sloveniji pokojnino zelo neredno, in pripiše to dejstvo »duhovom JNS«, ki da še niso iz-

ginili iz uradov. — Hodžera zboruje v Soko-banji in trdi, da bi bil dr. Maček še slabši kot sta bila Jevtić in Velja Popović, če bi dobil oblast. Tej trditvi se mora Hodžera zahvaliti, da je časopisje njegov shod opazilo.

29. 7. 1936: Napovedujejo nam, da se bo seje izvršilnega odbora JNS vendarle udeležil tudi Nikola Uzunović, ki ga je Peter Živković po izvolitvi za predsednika stranke obiskal in ki hoče s svojo udeležbo pretrgati rezervo, s katero je spremljal stranko v rezervi. Peter Živković se prvič pojavi v javnosti z izjavo, da je sprejel izvolitev zaradi resnosti časa. Potrebno je namreč rešiti domovino in to je mogoče samo tako, če je on predsednik JNS. — Na današnji dan sprejema Peter Živković v pisarniških prostorih JNS prve deputacije in obiske, s čimer je prevzem predsedniških poslov sklenjen.

31. 7. 1936: Slovesno napovedana seja izvršilnega odbora JNS se vrši brez sodelovanja Nikole Uzunovića. Zato izjavljajo tisti, ki so navzoči, da njegovi odsotnosti ni treba pripisovati nobenega političnega pomena, najsi bi bila brez dvoma njegova navzočnost razglašena za politično pomembnost prvega reda. Namesto tega proglasijo govor Petra Živkovića za dogodek. Seja se bo nadaljevala jutri.

1. 8. 1936: »Slovenec« poroča, da sestavlja JNS manifest in se reorganizira, »Jutro« pa, da je sig-

nalno delavstvo v Ljubljani na dopustu. — V nadaljevanju seje izvršilnega odbora JNS se Peter Živković, Jovo Banjanin in dr. Kramer trudijo na vse kriplje dokazati, da je Nikola Uzunović le zaradi bolezni odsoten, drugače pa soglaša z vsem.

2. 8. 1936: Oba shoda, na katerih govori minister dr. Krek, se spremenita po poročilu »Poned. Slovenca« v Podlipi in na Vrhniki v sijajno manifestacijo za voditelja Slovencev dr. Korošca. Dr. Krek poudari zlasti, da si izven okvira slovenske katoliške skupnosti nihče ne sme lasiti pravice, da bi jo razdiral. »Te občinske volitve niso samo gospodarske in pri njih ne gre samo za vrhniško občino, temveč gre za to, ali bo dr. Korošec in njegova stranka zmagala ali bo poražena.« Tudi nosilec seznama JRZ, Ignacij Hren, poziva volilce, naj gredo na volišče z geslom »Za Korošca!« — Dr. Korošec obišče na Jesenicah sportne prireditve »Gorenjca« in obljubi prevzeti pokroviteljstvo nad proslavitvijo 40letnega Krekovega prosvetnega društva na Jesenicah. — Iz »Slovenca« izvemo še, da ni na dopustu samo 100 signalnih delavcev, temveč je zaradi pomanjkanja kreditov odslovljenih 3000 železniških delavcev v Sloveniji.

6. 8. 1936: V Mariboru se zbirajo prvaki JNS (tudi Ploj) in se veselijo 365dnevnice »pohorske deklaracije«. »Slovenec« se glede na to že tretjič ponorčuje iz »manifesta« JNS, ki še vedno ni prišel pred oči javnosti. — Zaradi bližajočih se občinskih volitev prične izhajati na Jesenicah list »Na mejah«, ki pravi v prvi številki: »Mi gremo s Kristusom in njegovo cerkvijo«.

9. 8. 1936: »Slovenec« objavlja pregleden sestavek o važnosti, ki pritiče volilcu pred občinskimi volitvami. — Istočasno se vrši v dvorani Delavske zbornice v Ljubljani prva banovinska konferenca JNS ob navzočnosti Jova Banjanina in 441 delegatov, katerih večina je po zadržilu »Jutra« iz kmečkih in obrtniških vrst, a »sta poleg njih tudi delavstvo in inteligenca zavzeli časino mesto«. Banjanin govori o nujnosti zmage jugoslovanske misli, o državi nad vse in o poslanstvu JNS. — Tabor JRZ v Mariboru sklene resolucijo, v kateri zahteva med drugim skorajšnje uveljavljenje zakona o samoupravah. Tabor se vrši v znamenju tridesetletnice političnega delovanja dr. Korošca.

10. 8. 1936: Po zakonu o društvih, shodih in posvetih prijavijo dr. Topalovič, Sedej in Petejan notranjemu ministru stranko. To je gotovo že vsaj četrta prijava stranke, odkar velja navedeni zakon.

11. 8. 1936: »Jutro« javlja, da je na banovinski konferenci JNS govoril dr. Kramer o »položaju dravske banovine«, pri čemer se je dotaknil tudi žrebčarne na Selu in velikih težav, s katerimi se mora boriti sokolsko delo. — Dr. Maček izda navodila za zadržanje Hrvatov ob občinskih volitvah.

13. 8. 1936: »Jutro« navaja dolg članek zagrebškega dopisnika »Samouprave«, ki se pritožuje nad okolnostjo, da se morajo pripadniki JRZ na Hrvaškem združevati v tajnih organizacijah, tolikšen je teror, ki ga vršijo nad Hrvati pripadniki HSS. — »Slovenec« z boleštno in s strahom za odmerjeno demokracijo beleži, da je upravni odbor Delavske zbornice odklonil vpisati »Zvezo združ. delavcev«.

14. 8. 1936: Pri Aci Stanojeviću se vršijo razgovori vodilnih staroradikalov glede sodelovanja z združeno opozicijo. Jasno je samo to, da pristavljajo staroradikali k zahtevam združene opozicije svoj »ali«.

16. 8. 1936: Dr. Topalovič obišče posamezno Davidovića, Jovanovića in Trifunovića. Vsakemu izmed njih predava o svojem načrtu zbiranja vseh demokratskih sil v zvezi s prijavo lastne stranke po zakonu o društvih, shodih in posvetih. Ostali voditelji mu zatrjujejo, da niso o njegovem načrtu storili še nobenih sklepov.

19. 8. 1936: »Slovenec« vprašuje v uvodniku, kje je zveza narodov? »Jutro« se dotika v svojem uvodniku Vilderja in Budisavljevića ali njihove konference v Sarajevu in devlje vse skupaj pod naslov »Prazne besede«.

(Dalje prihodnjič)

Odlomek iz duhovne oporoke

† dr. Ivana Prijatelja

I.

V zadnjem zimskem semestru, ki je bil hkrati zadnji celotni semester njegovih predavanj, je prof. dr. Ivan Prijatelj mimogrede izrekel misel, ki je vredna upoštevanja. Ob karakterizaciji Levstikovega »Napreja« se je zelo na dolgo ustavil ob tistem poglavju, ki pripoveduje, kako je Levstik zavrnil Janka Pajka, ki je v »Odprtem pismu Napreju« predlagal, naj Slovenci opustimo slovenščino kot književni jezik in naj sprejmemo hrvaščino. Pri tem je napravil prof. dr. Prijatelj majhen ekskurz in postavil to jezikovno vprašanje v organično zvezo s prejšnjimi pojavi slovenskega »ilirstva«, kar naj bi bil termin za jezikovno »jugoslovenstvo«. Obenem je očrtal bistvo in značilna znamenja tega vedno skritega vprašanja opustitve slovenščine. (Vse to je že prej objavil v RDHV II. 1925, str. 183—195 kot rekapitulacijo iz »Borbe za individualnost...« v ČJKZ IV. 1924, str. 47—75.) Poudaril je, da je to stalen periodičen pojav v našem časopisju, tako rekoč nekaka kronična bolezen, ki med drugim dokazuje tudi to, da gospodarnost ni značilna lastnost slovenskega časnikaštva. Prav nepoznanje prejšnjih debat je namreč krivo, da slovenski časnikašji vedno znova in znova načenjajo to vprašanje, čeprav so ga že davno drug za drugim rešili v korist slovenščine tako veliki možje kot Trubar, Prešeren, Levstik, Cankar, v katerih je najvidneje zablestel genij našega naroda. Nato pa je prof. dr. Prijatelj pokazal na zdravilo: **potrebno bi bilo, da nam kdo zbere v eni knjigi vse te zagovore individualnosti slovenskega književnega jezika, da jih bodo imeli slovenski kulturni delavci vedno pred očmi.** Prepričevalnost njihovih besed je tako močna, da je nemogoče, da bi poslej še kateri resnični kulturni delavec mislil drugače, kot mu narekuje naravna slovenska pamet.

Vsi vemo, da bi ta načrt izvršil najpopolneje dr. Prijatelj sam, saj je poznal kot nihče drugi našo kulturno rast od prve klice v davnih stoletjih do največjih njenih vrhov in prav do zadnjega odrastka v našem razbitem času. Prav je, da zdaj, ko ni več njega, ta misel prestopi meje njegove predavalnice, da izve za njo vsa slovenska kulturna javnost in jo sprejme kot del njegove duhovne oporoke, ki jo je treba izpolniti.

II.

Če pristopimo k reševanju predloga prof. dr. Prijatelja, se moramo najprej odločiti za notranji ustroj take knjige. Praktično štejeta dva tipa. Ali naj bo to **zbornik**, ki naj v časovni zaporednosti ponatisne ali vse jezikovne debate v celoti, ali samo tista besedila, ki branijo slovenščino. Če se ponatisnejo le res pomembni prispevki, se moramo pri zborniku odločiti za drugi način, to je za **zbirko** markantnih obramb slovenstva s potrebno kritično razlago, ki naj vsak prispevek postavi v zgodovinski okvir debate, ki ga je rodila. Bila bi to knjiga, ki bi jo s spoštovanjem odpirali le ob nekaterih urah, a prav tako tudi nekoliko neživljenjska.

Drugi tip nam je pokazal prof. dr. Prijatelj s svojima razpravama »Borba za individualnost slovenskega književnega jezika v letih 1848-1857« in »Slovensko, slovansko in južnoslovansko vprašanje pri Slovencih na polomu 60-ih in 70-ih let« ter z nekaterimi odlomki v drugih razpravah, n. pr. ob Napreju, kakor je bilo že zgoraj omenjeno. To bi lahko bilo poglavje take knjige, ki jo je morda dr. Prijatelj imel celo v načrtu, pa je ostala odlomek, ker je tudi na njo položila roko užaljena resignacija njegovih zadnjih let. Čeprav ni mogoče neposredno dokazati, da je imel ta konkretni načrt, je pa pisal omenjene razprave tudi zato, da bi dokazal nujnost obranitve slovenstva, zlasti slovenskega jezika; z njimi nam je pokazal, kako bi napisal tako knjigo, če bi jo pisal. Bila bi to **monografična studija**, pisana z osebnim žarom in v sodobnem esejističnem slogu (ne časnikarskem!), ki bi nadomestila uvod in razlago, kakršno bi zahteval zbornik; vse izrazite obrambe slovenščine pa bi prinesla med besedilom same razprave. Bila bi to knjiga, res vzorna, živa in bi slovenstvu veliko koristila. Zdi se torej, da se bo treba ne zaradi dr. Prijatelja, ampak zaradi stvari same odločiti za drugi tip. To potrjuje tudi knjiga »Kulturni problem slovenstva«, v kateri je Josip Vidmar na str. 49.—71. v velikih obrisih to nalogo kolikor toliko že izpolnil. Potrebno pa je, da dobimo še tako tehtno knjigo, ki bo izpolnila predlog v celoti. Zato pa je potrebno, da se loti dela mož, ki bo nalogo rešil kar najbolj odlično in profesorja dr. Prijatelja vredno.

Preden bo knjiga dozorela, bo treba rešiti še mnogo vprašanj, ki se dotikajo notranjega ustroja knjige, med drugimi zlasti vprašanje, v kakšni oddaljenosti od našega časa naj bo zadnja meja dogodkov, ki naj jih knjiga še upošteva in obravnava, da ne bo le preveč časovno odmaknjen zgodovinski dokaz. Vse to bo najlaže in najbolje raz-

vzljal tisti, ki bo za knjigo zbiral gradivo, ki jo bo sam pisal. Na tem mestu si zaradi tega dovoljemo samo eno opombo.

III.

Potrebno bi bilo, da bi ta knjiga upoštevala tudi delo prof. dr. Prijatelja. Saj je znano, da se je zadnje predvojne ponovitve te debate aktivno udeležil s sestavki v »Vedi« in »Naših zapiskih«, ki dokazujejo njegovo zdravo slovensko prepričanje, in da je celo odklonil uredništvo znane »Vedine« ankete, ker so zahtevali od njega, naj jo urejuje v jugoslovenskem in ne v slovenskem smislu (prim. o tem značilni dogodek, ki ga omenja I. Kolar v studiji »Preporodovci« na str. 79.—80.). Zavedati pa se moramo, da taka knjiga, kot smo jo zgoraj po njegovi zamisli predlagali, še ne bo tako kmalu dozorela, pa tudi, kadar bo, ne bo mogla Prijateljevega odnosa do slovenstva osvetliti do konca, ampak samo mimogrede ob risanju razvoja. Naše razmere, zlasti še dejstvo, da so padali in še padajo na tega velikega Slovenca očitki, da ni bil naš, da je bil premalo odločen Slovenec, da ni vedel, ali naj se orientira po slovensko ali po »jugoslovensko«, vse to zahteva, da se to vprašanje stvarno reši v celoti in čimprej, kljub velikemu številu sestavkov, ki objektivno poudarjajo njegovo slovenstvo. Zato se nam zdi potrebno predlagati izvrševalcem njegove duhovne oporoke, ki so sklenili izdati letos njegovo »Borbo za individualnost slovenskega književnega jezika«, naj svoj načrt razširijo in naj izdajo v eni knjigi vsa njegova dela, ki zadevajo neposredno njegovo slovenstvo, torej poleg »Borbe...« tudi »Slovensko, slovansko in južnoslovansko vprašanje...«, dalje sem spadajoče odlomke iz drugih razprav, njegove prispevke iz omenjene predvojne debate, zlasti pa njegovo prelepo, odlično slovensko izpoved iz avtobiografskega esaja »V zatišju«. Za uvod naj kdo napiše studijo »Prijatelj in slovenstvo«, ki naj brez ozira na levo in desno, a brez polemičnih ostrin, pokaže resnico, tako da se bo videlo, da je bil zanj trajen obstoj slovenstva nekaj tako naravnega in samo po sebi razumljivega, da se je optimistično

D. L.:

Iz poljske zgodovine

(Nadaljevanje)

V.

Poljski narod, ki je bil vaje svobode, ki se je sam vladal že 800 let, je težko prenašal težki jarem odvisnosti in milosti treh evropskih držav, katere so komaj čakale, da ga popolnoma ponižajo in ga v vsem izenačijo z redom v lastnih deželah.

Do osvoboditve l. 1918. ne bomo več govorili o zgodovini poljske države, ampak o zgodovini poljskega naroda, ki samo misli, kako si bo zopet pridobil svobodo. Njegovi najboljši voditelji skušajo porabiti vsako priliko, da dosežejo cilj, ki ga žele sami in z njimi ves narod.

Vse, kar je spominjalo na poljsko ureditev, da, še celo na ime, so skušali počasi spraviti s sveta in »postopoma vse likvidirati in izenačiti«.

Avstrija je iz zasedenih poljskih pokrajin napravila l. 1772. »kraljestvo Galicijo in Lodomerijo« (po mestih Halicz in Włodzimierz), Prusi so dali bivšemu poljskemu ozemlju ime »vzhodne in zapadne Prusije«, a Katarina II. ga je razdelila po vzorcu drugega svojega ozemlja v »gubernije«. Tako sploh nisi mogel vedeti, če je sploh še kje poljsko ime, ako nisi poznal zgodovine.

Poljakom so počasi jemali pravico do poljskih šol; zlasti Prusi in Avstrijci so začeli vpeljovati v šole nemški jezik. Znani germanizatorični in centralistični sistem Jožefa II. je z vso silo skušal »unificirati« svojo državo. Uradniki in sodniki so bili Nemci, Poljake so odpravili od vseh služb. V Lvovu je cesar Jožef I. 1784. spremenil licej v univerzo, ki pa jo je cesar Franc I. 1805. zopet zaprl; l. 1817. so jo pa zopet odprli.

Poljsko pravo so tudi odpravili. Reči se pa mora, da so Prusi vsaj skrbeli za zanemarjeno gospodarstvo in vpeljali znani strogi pruski red, da se je narod vsaj gospodarsko dvigal, cesar ne moremo trditi v toliki meri o Avstriji, kaj šele o caristični Rusiji.

Katarina II. je dovolila, da je veljalo litevsko pravo, dovolila je tudi, da so se sklicevali sejmiki (podeželski zbori), z vso silo pa je nastopila proti unijatom in ukazala, da morajo vsi tisti, katerih očetje so l. 1595. prestopili k uniji, zopet prestopiti v pravoslavje. Šele car Pavel je dovolil novo organizacijo unijatske cerkve z nadškofijo v Plocku in s škofijama v Łucku in Brześciu Litewskem (1798).

Pod carjem Aleksandrom I. so prenehali preganjati Poljake. Car je bil prijatelj kneza Adama Czartoryskega in mu prepustil, da je organiziral

Modno blago!!!

Nogavice, rokavice, vsakovrstno damsko in moško perilo, žepni robci, brisače, ogledala, ščetke, turistične potrebščine dobite
n a j c e n e j e

pri Peteline, Ljubljana

ob vodi, blizu Prešernovega spomenika

smejal vsem tistim, ki so ga hoteli podirati, in da se mu v zadnjih letih sploh ni zdelo vredno tratiti moči za borbo proti takim jalovim poskusom, čeprav ga je bolel vsak udarec, ki je zadel slovenstvo v tistih hudih dneh. S tako studijo bi bilo pojasnjeno tudi bistvo njegove tragične zagrenjenosti, ki ga dela — čeprav je bil sicer in tudi v tem stritarjevska narava — enakega Levstiku, v tem namreč, da je vse njegovo delo ostalo nedokončano.

Če bi taka knjiga izšla v tako monumentalni obliki kakor ob njegovi 60letnici »Duševni profili...«, bi bil to lep spomenik njegovemu velikemu duhu, ki bi zraven tega gotovo precej pripomogel tudi k temu, da bo avla slovenskega vseučilišča (ali morda vseučiliške knjižnice, za katero je po besedah g. prorektorja dr. Slaviča veliko storil, čeprav je ostalo skrito) dobila tudi dostojen kip, ki nas bo vedno spominjal na telesno postavo enega najtrdnjših stebrov slovenske Almae Matris.

Dolžnost izvršilcev njegove duhovne oporoke je, da izdajo njegovo zbrano delo v več knjigah in ena od njih bi bila lahko ta, ki smo jo predlagali. le da bi bilo treba izbrati potem praktičnejšo obliko. Predvsem pa smo dolžni svojemu velikemu učitelju in vodniku oprati njegovo čast in vzpostaviti njegovo veliko slovensko podobo.

Vlado Novak.

poljsko šolstvo v ozemlju, katero je zasedla Rusija. Uredil je ljudske in srednje šole, a dvignil tudi univerzo v Vilnem, katera je vzgojila mnogo poljskih domoljubov; med drugimi je študiral tu tudi Adam Mickiewicz, največji poljski pesnik.

Glavna naloga vseh Poljakov — kakor sem že namignil — pa je bila, da skušajo izrabiti vsako priliko, da se priključijo vsakemu, ki bi jim mogel pomagati, da dosežejo zopet svojo svobodo.

Mnogo ljudi, ki so se udeležili Košciuskove vstaje, je zbežalo v zamejstvo, zlasti v Francijo. Od te nove republike, ki se je bojevala proti Avstriji in Prusiji, so upali, da dosežejo to, kar so hoteli. Zato so vstopili v njene bojne vrste in se borili povsod z orožjem v roki zanjo in tudi umirali po bojiščih za njeno in svobodo Poljske.

Eden izmed najzanimivejših mož, ki so vstopili v francosko vojsko, je bil general Jan Henrik Dąbrowski (Dombrowski). Rodil se je na Poljskem, mati mu je bila Nemka, a od 11. leta dalje se je vzgajal na Saksonskem, kjer je bil njegov oče v vojaški službi. Sam je vstopil v vojake in se oženil z Nemko. Ker je živel daleč od domovine, je skoraj pozabil govoriti poljsko. Ko pa je štiriletni sejm pomnožil poljsko vojsko, so ga poklicali domov, a je prišel prepozno, da ni mogel pokazati svojih zmožnosti. Vendar se je izkazal v Košciuskovi vstaji ter pozneje med Prusi vodil pravo partizansko vojsko in imponiral samim Prusom.

Po nesrečni bitki pri Maciejowicah in po padcu Warszawe je odšel v Francijo in se oprijel misli, kako bi se moglo pomagati Poljski, ako bi se s francosko pomočjo organizirale poljske legije. Pariška vlada ga je napotila h generalu Napoleonu Bonaparteju, ki se je takrat uspešno bojeval v zgornji Italiji proti Avstriji. V Milanu je sklenil v lombardsko vladno pogodbo, ki jo je pozneje potrdil general Bonaparte, da se ustanove poljske legije s poljskim poveljujočim jezikom; vzdrževala jih bo lombardska vlada. Ko legije ne bodo več potrebne Francozom, se smejo vrniti v domovino. Njegovemu klicu so Poljaki radi sledili. Mnogo jih je zbežalo iz avstrijske in ruske vojske. Priključili so se mu, da so se bojevali proti Avstriji, proti kateri so se v Lombardiji bojevali Francozi. Uspeh je bil tako velik, da je bilo potrebno organizirati dve legiji.

Takrat je nastala pesem »Jeszcze Polska nie zginęła!« Besede je zložil prijatelj in svetovalec Henrika Dąbrowskega, Jožef Wybicki, uglašil pa jo je ruski ubežnik, knez Mihael Ogiński.

(Dalje prihodnjic)

Opazovalec

Gregorčič — jugoslovenski pesnik

Pred nekaj tedni so se pojavila »Vabila k svečanemu odkritju spomenika Simonu Gregorčiču 8. septembra 1937 ob pol 11. uri na Napoleonovem trgu v Ljubljani«. Podpisano je na njih »Društvo Soča — Matica v Ljubljani«. Le na ta način je predrlo v širšo javnost, kaj se pripravlja, kakor da bi postavitev spomenika takemu možu in njegovo odkritje ne bila zadeva vsega slovenskega naroda. Te vrstice se ne tičejo društva »Soča« kot takega, prav tako ne velike večine njegovih udov, temveč veljajo le tistim, ki se sramujejo svoje slovenske krvi, pa bi radi naredili Gregorčiča za nekaj, kar nikoli ni bil.

Prireditelji so začeli vse nekako skrivnostno, kakor da Gregorčič ni last vsega slovenskega naroda, tistega naroda, ki bi ga nekateri radi zatajili in postopno likvidirali. Ko je bilo vse že skoraj gotovo, so šele povabili nekaj oseb v — častni odbor. Na kako sejo ali sestanek ta častni odbor ni bil nikdar povabljen. Vse kaže, da je šlo le za imena posameznih oseb, da bi dobila odbor in prireditelji nekak vsenarodni značaj. Način prireditve govori za to domnevo.

Na vabilih bleste m. dr. tudi imena dr. Lončar Drago, dr. Pregelj Ivo, dr. Oswald Karl itd. Tako se ti može nikdar ne podpisujejo. Nastrojeno avtorja vabila bi bolj odgovarjalo, če bi jih krstil kratko in malo za Jove in Dragiše.

Gregorčič je pač zaslužil, da se mu postavi spomenik. Ali postaviti bi ga mu bil moral ves slovenski narod v polni javnosti, ne kak posameznik ali skupina pod vplivom več takih posameznikov. Skrivnostnost, s katero se je delalo tu od vsega začetka, daje slutiti, da je zraven počastitve Gregorčičevega spomina bil še kak drug namen. Samo ljubosumje zaradi prvenstva bi še bilo opravičljivo.

Simon Gregorčič je bil odkrit Slovenec, ki od svojega dela za narod ni imel nobenih koristi, niti jih ni iskal. Le časti in slave ne. Zato ga je slovensko ljudstvo vzljubilo tisti hip, ko se je prvičkrat oglašil. Njegove pesmi so domače, privrele iz slovenskega srca, ki nikdar ni zatajilo svojega rodu. Prav zato jih je slovenski narod sprejel za svoje in jih bo prepeval, dokler bo živel, kljub vsem postopnim in tihim likvidatorjem in njihovim pomagačem.

Gregorčič je bil mož, ki je za svoj narod delal in trpel. In če bi še živel, vemo, na kateri strani bi bil — na strani tistih, ki bi ga radi naredili s Prešernom vred za pesnika dravske banovine, prav gotovo ne. Šel bi s Krekom in Cankarjem pred slovenskim ljudstvom.

Način prireditve je vplival, da se mnogo povabljenecv ni odzvalo. Ne glede na vse drugo so lahko spoznali že iz samega sestava častnega odbora, za kaj prav za prav gre. Odzvalo se ni tudi mnogo tistih, katerih imena so blestela med častnimi odborniki. Udeležba je bila zato taka, ki bi morda delala čast kakemu vaškemu veljaku, nikakor pa ne možu, ki šteje med naše prve narodne velikane.

Med številnimi venci, položenimi pred spomenik, sta bila samo dva s slovenskimi trakovi: venci ljubljanskega PEN-kluba in venci Zveze slovenskih bojevnikov. Slovenski besedarji so pozabili, da je bil Gregorčič Slovenec in slovenski pesnik. Česko-slovenská obec je položila lep venci s prostimi trakovi.

In tako je prav. Vodniki petomajskih volitev nimajo pravice se izdajati za prijatelje slovenskega naroda in slovenske kulture. Kajti brž ko bi prilika nanesla, bi izdali še tisto malo slovenstva, ki ga po sili razmer izpovedujejo.

Če spada spomenik v taki obliki na prostor, ki je s kamni že itak prenatrpan, a zlasti kot vis à vis tistemu čudnemu objektu na drugi strani, je stvar ne le estetike, ampak tudi — okusa. Toda o tem naj spregovori strokovnjak. Pribito bodi le, da Gregorčič zasluži spomenik na drugem prostoru in večjega, spomenik, ki bi ga postavil ves slovenski narod, tisti narod, ki postavlja spomenike brez samoljubja in ljubosumja. —o—

Hitlerjevci so zaplenili premoženje »Panevropske Unije«

Kakor poroča obzornik »Paneeuropa« oz. predsednik vseevropske zveze R. N. Coudenhove-Kalergi, je pred kratkim zaplenila tajna državna policija v Berlinu premoženje »Panevropske Unije« v Nemčiji. R. N. Coudenhovejeva vseevropska zveza je razširjena po vseh evropskih, posebno pa še po srednjeevropskih državah ter so njeni predstavitelji državniki in finančniki, ki imajo velik sloves. Škoda je le, da vseevropsko gibanje ni bilo zaneseno povsod med široke ljudske množice. Hitlerjevci so že l. 1933. prepovedali v Nemčiji časopis »Paneeuropa«, glasilo »Panevropske Unije«, ki ima sedež na Dunaju, obenem pa so prepovedali tudi vse Coudenhovejeve politične spise, »Panevropski Uniji« in Coudenhovejevim

modroslovnim spisom so pa takrat še prizanesli. Sedaj je pa tudi »Panevropske Unije« v hitlerjevski Nemčiji konec. Nemški odsek »Panevropske Unije« je bil ustanovljen l. 1924. in je bil eden izmed najbolj delavnih in najmočnejših odsekov. Drugi panevropski kongres, ki ga je priredil nemški odsek »Panevropske Unije«, se je začel 17. maja l. 1930., t. j. tisti teden, ko je razglasil Briand panevropsko spomenico, ki je bila uradni akt francoske republike in je bil ta kongres z Briandovo spomenico vred nekak višek vseevropskega gibanja, ki je stopilo začasno v evropski politiki v ozadje, pa bo, kakor kaže razvitek dogodkov, prišlo spet do veljave, ko bo Evropa prebolela sedanje nasilne in avtarkične režime.

Nürnberg 1937

V ponedeljek 7. t. m. se je začel v Nürnbergu vsakoletni shod nemške narodno socialistične »delavske« stranke. Slovence morajo zanimati dejanja in nehanja te stranke že zatogadelj, ker smatra tudi velik del slovenskega ozemlja za nemško posest. Kdo je govoril na nürnberškem kongresu, ni važno, ker so vsi govori bili prej skrbno sestavljeni in pregledani po strankinih veljaki. Izgovorjena ni bila nobena beseda brez prejšnjega odobrenja.

Udeležencev je bilo več sto tisoč, mnogo jih je prišlo tudi iz zamejstva. Prepeljali so seveda vse zastoj, kakor jih je prepeljavala svoj čas »naša« JNS. Shod bi se bil lahko vršil tudi brez teh množic, saj je bilo vse že v naprej dogovorjeno in pripravljeno. Glavni del programa so tvorili obhodi z godbo, parade in druge take prireditve.

Kaj bi bilo, če bi priredili enak shod Poljaki, pa bi se ga udeležili njihovi sorojaki iz Nemčije? Ali recimo Srbi, Danci in drugi narodi, ki imajo v Nemčiji svoje narodne manjšine, ter te postavili pod svoje varstvo, kakor so to storili Nemci s »svojimi« manjšinami po drugih državah? Začelo bi deževati groženj in protestnih not, da Nemci ne pustijo vtikanja v svoje notranje zadeve.

Včasih so bili shodi sestanki v svobodnem glasovanju izvoljenih odposlancev, ki so bili med seboj enakovredni in enakopravni. Niso bili glasovalni stroj, tudi jih ni nihče silil, da bi rekli k vsemu da in amen. Na shodih so poročala strankina vodstva o svojem delu. Oglasiti se je smel k besedi sleherni udeleženec in podvreči kritiki delo, če mu ni bilo všeč. Kjer se ne dela tako, izgubi beseda shod svoj pomen, izgubi tem bolj, če je vse že naprej dogovorjeno in pripravljeno po posameznih prvkih. Ob ropotanju bobnov in zvokih fanfar se spremeni sam shod v parado. Organiziranje bučnih nastopov vzbujajo vselej sum, da se hoče z umetnim stvarjanjem psihoze prikazati neke stvari drugače, nego so v resnici.

Na nürnberškem kongresu so govorili tudi o miru. Nacizem da je miroljuben, le države, ki ga obkrožajo, se pripravljajo na vojno. Ob tem zatrdilu mora človek nehote vzklikniti: Die Botschaft hör' ich wohl, allein mir fehlt der Glaube... Gonia zoper Českoslovaško govori drugačo besedo, ki ni prav nič miroljubna. Ali zahteva po Ukrajini in kolonijah, kljub temu, da tam ni čistokrvnih nacistov. Pa številna koncentracijska taborišča, napolnjena tudi s pripadniki narodnih manjšin.

Čuden prizvok dobi zatrjevanje miroljubnosti ob poudarku zvestega prijateljstva med nemškim, italijanskim in japonskim fašizmom. Ves svet vidi in ve, kje je vojna nevarnost. Abesinija, Španija, Kitajska govorijo dovolj jasno besedo. Daljni Vzhod odkriva svetu nove kulturne pridobitve z vdiranjem v mirne hiše, posiljevanjem žen, sekanjem udov, pokopavanjem živih. Kar je enakega, se radi družijo. Pa niti ni treba hoditi na Daljni Vzhod, tako rekoč pred nosom vidimo, da postaja streljanje na bele zastave dovoljeno.

Zanimati se za take pojave imamo vsi južni Slovani tem bolj dolžnost, ker je fašizem vseh vrst ravno Slovanom najbolj nevaren. Včasih je nemški imperializem nastopal odkrito s svojim »Drang nach Osten« in »nach der Adria«, danes pa je navzel vlogo moralnega policaja. So tudi med nami samimi fašisti, toda se otepajo tega naziva — dokaz, da se zavedajo svojega hudodelskega rodelstva. —r.

Dvojni obraz nacionalizma

Nemški dnevnik »Leipziger Neueste Nachrichten« — izenačen seveda in nacionalen — prinaša neki dopis iz Podkarpatske Rusije, ki pripada českoslovaški republiki. V tem dopisu se seveda največ spominja nemških naselnikov v Karpatih, toži nad njihovo usodo, ki seveda ni taka, kakor če bi Nemčija vladala v tej deželi, in zlasti vzdihuje, da morajo peti nemški otroci česke pesmi. Ker je seveda dopisnik nacionalen človek, mu ne prihaja na misel, da bi vzporedil te razmere z razmerami v Nemčiji, kjer na primer otroci Lužiških Srbov sploh ne smejo imeti svojih šol. Saj se na primer

najbolj zgraža nad tem, da so otroci nemških staršev preveč podvrženi agitaciji Čehov, ki jih bojda silijo v češke šole. V Nemčiji take agitacije Nemcev med Lužiškimi Srbi seveda ni treba, tam opravi vse država sama, in ker slovanskih šol ni, tudi slovanski starši nimajo kaj izbirati.

A seveda mu prav tako ne prihaja na misel, da bi vzporedil šolske razmere na slovenjem Koroskem z onimi v Podkarpatski Rusiji. Tudi tam je v devet in devetdeset izmed sto primerov kakšna agitacija Nemcev med slovenskimi starši za pošiljanje otrok v nemške šole nepotrebna, tudi tam nimajo izbire, in še v tistem stotem primeru, ko je, skrbe žandarji in uradniki in odpadniki, da je izbira, če že ne lahka, pa zato zanesljiva in hitra.

Zanimiv je pa tisti nacionalni dopis še v marsikaterem drugem pogledu. Opisuje namreč zgodovino šolstva pod Madžari, zgodovino, ki jo poznamo tudi mi, ko nemški otroci sploh niso imeli šol razen madžarskih. Če se je v tistih časih zmotil nemški otrok, pa v šoli spregovoril v svoji materinščini, tedaj je moral za kazen napisati 50krat: »V šoli ne smem nemški govoriti!«

Tako so delali Madžari, nemški zavezniki in prijatelji, sicer pa v raznarodovalni politiki vestni nemški učenci.

Nad vse zanimivo je tudi, kar poroča dopisnik o razmerah pod českoslovaško vlado. Potem ko obsodi strahovlado Romunov, ko so »sezuvali ljudem na cesti čevlje z nog«, pravi:

Slednjič so zasedli Čehi Karpate. Zdaj smo imeli šole in »red« je prišel spet v deželo. Medtem pa so poučevale na šolah — madžarske učiteljice za ročna dela in mladi Čehi. V cerkvah so pridigali trikrat na leto Slovaki v slabi nemščini. Zadnjih osem let imamo tudi nemške učitelje, ki jih pošilja Nemška kulturna zveza v najoddaljenejših karpatske vasi. Zdaj so, v Terševski dolini dobri Nemci, goje nemško pesem, nemško telovadbo, nemško skupnost. Nad 500 otrok obiskuje nemške šole.

To se vendar pravi, potem ko Nemci niso imeli pod Madžari prav nobenih pravic, ko so se Romuni prav tako nasilno vedli, da so dobili pod Čehi svoje šole, da so na njih sicer od začetka poučevali manj usposobljeni — madžarske učiteljice vendar niso nastavljal Čehi iz češkega šovinizma! — da pa so pozneje dobili nemške učitelje, ki jim jih pošilja Nemška kulturna zveza.

In ker mora dopisnik spričo vsega tega nekaj neugodnega reči, sicer bi Nemci še mislili, da so Slovani pravični do njih, se zgraža nad tem, da morajo nemški otroci prepevati česke pesmi.

Mi bi k temu samo pripomnili, da bi bili koroški Slovenci zadovoljni, če bi imeli samo polovico pravic in ugodnosti, ki jih imajo Nemci v Karpatih.

Toda tak je pač nacionalizem vsepovsod: nasilje in zatiranje je njegov začetek in konec. Od tod pa tudi toliko revščine na svetu.

Velik uspeh Slovenca v tujini

5. julija letos se je vršil v berlinskem Zoo, ki šteje med največje tamošnje dvorane, velik simfonični koncert, na katerem je nastopil tudi naš rojak Slavko Skorpik iz Ljubljane. Igral je več težkih violinskih partij iz Čajkovskega. Dosegel je uspeh, kakršnega so celo največji umetniki svetovnega slovesa le redko deležni. Berlinska publika je razvajena in kritična, pa je zato Skorpikov uspeh ceniti tem višje. Vsi nemški listi, ki so o koncertu prinesli strokovne ocene, se izražajo o mladem slovenskem umetniku kar najbolj laskavo in mu prerokujejo še veliko prihodnost. On sam piše svojemu očetu, da je bil doslej to najlepši dan v njegovem življenju. — Prvo glasbeno vzgojo je dal mlademu virtuozu njegov oče, Čeh, ki živi že nad trideset let v Ljubljani, sedaj kot skromen kronski upokojenec. Kot strojevodja državnih železnic je izkoristil sleherni prosti trenutek, da se izpopolni v glasbi. Z velikim trudom in žrtvami se je napolnil izvežbal tako, da je ustanovil in dolgo časa vodil zdraviliški orkester v Kamniku, ki je zadovoljeval celo razvajene kopalniške goste. Zadnja leta se uveljavlja tudi kot komponist in je znan zlasti v delavskih krogih. Zeleti bi bilo, da bi njegov sin kdaj nastopil tudi v Ljubljani.

Politika brez idealov je slaba politika

V »Neue Zürcher Zeitung« piše sedaj v tujini v prostovoljnem pregnanstvu živeči italijanski diplomat grof Sforza o evropski odgovornosti spričo vojne na Kitajskem. Pravilno označuje politiko popuščanja, ki se je začela z japonsko zasedbo Mandžurije in ki je imela za naraven nasledek vse druge spore, za poglavitni vzrok vseh krvavih sporov. Zato se bo evropskim državam še težko maščevalo, da so načela Zveze narodov kar po vrsti zatajevali. O stvari sami piše Sforza med drugim:

»Če se morajo danes bati Angleži in z njimi vsi drugi Evropeci, da ograža in ruši vojna vse nji-

hove koristi na Daljnem vzhodu, se morajo zahvaliti za politiko, ki jo je vodil sir John Simon pred petimi leti v Mandžuriji. V politiki je treba zmeraj kedaj plačati vsak račun. Leta 1931. so napredovali Japonci v Mandžuriji zelo previdno. Angleški ugled v vzhodni Aziji je bil še velik. Bila je redka priložnost, da so Američani silili svoje evropske bratrance, naj pomagajo pogodbam do veljave. Angleška vlada je imela takrat za primerne, da ne zaupa idealistom in pripadnikom Zveze narodov. Dala je, da so šle stvari po svoje, zaprla oči pred vsemi kršitvami pogodb in danes plačuje nasledke tega ravnanja, kakor je plačevala včeraj v Sredozemlju in Abesiniji, ker je bila abesinska vojna samo posredni nasledek japonske akcije v Mandžuriji. Kedaj bodo že slednjič razumeli tisti, ki jih imenujemo državnike, da je nemoralna politika, vodena brez idealov, tudi slaba politika?«...

Ameriški slovenski listi o naši politični stiski

Dnevnik »Amerikanski Slovenec«, ki izhaja v Zedinjenih državah v Chicagu, prinaša sestavek o vprašanju notranje ureditve Jugoslavije. Prihaja seveda do istih sklepov, do katerih mora priti vsak presoden človek, ki razmišlja o stvari brez ozira na kakšne koristne poudarke. Iz sestavka ponatiskujemo besede, ki pravilno označujejo jugoslovensko nasilno stapljaštvo in kažejo pot iz stiske, ki je v svobodi in enakopravnosti:

»Kakor pri Srbih, tako je tudi med Hrvatih saj deloma in med Slovenci še del naroda, ki misli, da bo Jugoslavija samo tedaj močna, ko bo v državi en narod, en jezik in ena vera, to se pravi — Velika Srbija. Čez noč naj Hrvatje in Slovenci zavrzemo svoj jezik, svojo tisočletno kulturo. Po njih mnenju so narodi tu zaradi države in ne država zaradi narodov. Kako je to mnenje napačno, so dokaz ravno Združene države. Podlaga močne in mogočne države je samo pravičnost države do vseh državljanov na eni strani in ljubezen državljanov do države na drugi. Tisti dan, ko se v kaki državi doseže to, so vsa vprašanja rešena in država je na granitnem fundamentu. Dokler tega ni, je vse drugo nič, je država zidana na pesek. Veliki državnik Lincoln je rekel: Vsa državna vprašanja morajo biti rešena. Toda nobeno vprašanje ni rešeno, dokler ni rešeno prav.

Pačenje slovenščine

Po zedinjenju so začeli v veliko škodo pravilnega in naravnega razvoja našega jezika naši jugosloveni, pa tudi nekateri časnikarski površneži uvajati srbske, hrvaške in druge besede v naš jezik, ali da smo natančnejši: v naš časnikarski in uradni jezik. Nekateri besede zaradi različnega pomena v našem in srbskohrvaškem jeziku zelo motijo vse tiste, ki jim njihov pomen v srbskohrvaščini ni znan. V naslednjem navajamo nekaj besed, ki so pri-

šle v naše pismo, ne da bi bilo le malo potrebe zanje, še več, ki naravnost kvarijo naš jezik.

baš (turška beseda!) = prav, ravno
batina = udarec
bedak = tepec
bolovati = biti bolan
brak = zakon (poročna zveza)
brod = ladja
brodolom = ladjelom
celokupen = cel(oten), ves
časa = kozarec
čitati = brati
čitanka = berilo
čuvaj (čuvav) = varuh, varovalec
čuvati = varovati
daleko = daleč
deca = otroci
dečji = otroški
dnevničar = dnuar
drug = tovariš
evo! = glej!
globa = denarna kazen
glumiti = igrati
gradnja = gradba
ipak = vendar
iskren = odkritosrčen; — iskren pomeni v slovenščini: goreč, prizadeven, vnet
istina = resnica
izpit = skušnja
jelovnik = jedilni list
kleveta = obrekovanje
kolodvor = postaja
lečiti = zdraviti
letovati = biti na letovišču
lokav = zvit, pretkan
lopov = malopridnež
nadoknaditi = nadomestiti
nagrada = darilo, plačilo
niz = red, vrsta
narod = ljudstvo (narodna šola = ljudska šola)
novčan = denaren
novčanica = bankovec
novinar = časnikar
novine = časnik
obrazovati = sestaviti
ocet = kis, jesih
odmor = odpočitek, oddih
ogričica = zavratnica
okoli (okrog) = o: v slovenščini se predlog okoli oz. okrog rabi vedno le v krajevnem pomenu, n. pr. »shodili so okoli (okrog) hiše«, a »govorili so o hiši«. Raba predloga »okoli« oz. »okrog« namesto »o« je nepravilna
omladina = mladina
opasen = nevaren
osveta = maščevanje
otrovati = zastrupiti
pester = pisan
pešadija = pehota
pitomec = gojence
planina = gora; beseda »planina« pomeni v slo-

venščini le gorski pašnik, kjer je živina čez poletje
podanik = podložnik
podmladek = mladež, naraščaj
podvaliti = podtakniti
pogoditi = uganiti, zadeti
poklon = dar(ilo)
pokret = gibanje
pokretnina = premičnina
poreklo = izvor
pravda = pravica, pravosodje; minister pravde = pravosodni minister
pregaziti = povožiti
prekiniti = pretrgati, prelomiti, seči v ...
preko = čez
prilike = razmere; slovenski izraz prilika = prispodoba, n. pr. »prilika o modrih in nespametnih devicah«
prosjak = berač
prosveta = izobrazba
razborit = razumen, preudaren
rešenje = odlok
roba = blago
roditelji = starši
rodni (kraj) = rojstni kraj
»sam« se rabi sedaj navadno pred besedo, na kateri je poudarek, namesto za njo, n. pr. »sam on ve« namesto »on sam ve«
savez = zveza
slava = praznovanje ali praznik
srez = okraj
ščititi = braniti, varovati
štediti = varčevati; štednja = varčevanje, varčnost
šuma = gozd; šumarski = gozdarski
tajnost = skrivnost
taksa = pristojbina
težnja = hrepenenje, prizadeva
tuga ali toga = žalost, bridkost
učbenik = učna knjiga
urbebesen = bobneč
uskok = ubežnik, begunec
ustaš = upornik, vstajnik
zabeležiti = zaznamovati, zapisati
zabraniti = prepovedati
zagonetka = uganka
zapad = zahod
zbor = shod
zemlja = dežela
žandar = orožnik
žena = ženska (splošna označba); v slovenščini se beseda »žena« rabi le za poročeno ali pa v splošnem za starejšo žensko osebo

Mali zapiski

Prepovedani letaki

Državno pravdnštvo v Zagrebu je prepovedalo širiti tele letake:

1. »Nasljednici Puniše Račića«,
2. »Braći američkim Hrvatima«,
3. »Hrvatski narode«.

Letaki so izšli v Zagrebu.

Naša mesta na znotraj

Človek z dežele, ki pride v eno slovenskih mest, se lahko po pravici veseli njihovega napredka. Ta je bolj skromen, čisto slovenski, napredek je pa le. Ali ponos ga hitro mine, ko stopi v kak javen lokal. Zahteva slovenski tednik. Ga nimajo. Zahteva slovensko revijo. Je nimajo. Postrežejo mu pa s »Völkischer Beobachterjem« in celo goru nemških modnih revij in drugih ilustracij. V nekem lokalu, ki ga obiskuje 99% Slovencev, imajo dva »Völkischer Beobachterja«, štiri »Tagespost« itd., mnogo slovenskih tednikov in revij pa sploh ne. V takem lokalu se počuti Nемец kakor doma, Slovenec je pa v njem tujec. Pojdite v Gradec, Celovec, Trst, na Dunaj, koliko boste tam našli slovenskih in slovenskih listov! Največkrat še enega ne. Tu bi bilo mnogo zelo hvaležnega dela za razne organizacije z blagodnečimi naslovi.

Slovenska vljudnost.

Nekoč sem nekje bral, da so Parižani nasprotno tujcem zelo nevljudni. Če je to res, ne vem, ker še nisem bil v Parizu. Sicer pa Parižani še niso francoski narod, kakor tudi ne Belgrajčani srbski. V Zagrebu imajo v tramvajskih vozovih napise, da naj naredijo mlajši prostor starejšim. Ko sem bil zadnjič v Zagrebu, se mi je zdelo, da so ti napisi skoraj nepotrebni. Moški se kakor samo ob sebi razumljivo umikajo ženskam, mlajši starejšim. Tudi tam, kjer ni napisov. V Ljubljani je to drugače, pa nam Slovincem zato vzorcev za nevljudnost ni treba hoditi iskat na tuje. Nasadi v ljubljanskem Tivoliju so znamenitost, ki si jo ogleda vsak tujec, če mu le dopušča čas. Tivoljski park si v resnici ogleda mnogo tujcev, ki se čudijo, da premore »balkanska« Ljubljana kaj takega. Pogosto se pa tu dogodijo stvari, ki nas pred svetom ne prikazujejo za kulturne. Nekega večera minuli teden je stopal proti podturnski graščini starejši zakonski par s hčerko. Bili so tujei, ki so glasno dajali izraza nad toliko lepoto nasadov. Očitno že trudni, bi radi sedli. Tu je nanesla prilika, dva gospoda sta vstala s klopi in počasi odšla proti mestu. Obrnejo se, da bi sedli. Pa jih izza hrbta prehitil mlad »gospod« in jim z zmogovitim smehom zavzame klopi, od katere so bili oddaljeni komaj nekaj korakov. Za njim prihitel še »damica«. On je imel na prsih znak, ki ga ne maram pobliže označiti. Bržčas se je pri tisti organizaciji naučil take olike. Vse, ki smo to videli, nas je bilo sram pred tujei, ki so odšli brez besede.

Urednik in izdajatelj: Tone Fajfar v Ljubljani.

Janez Kocmur:

K Tumovim spominom

(Nadaljevanje)

Prvi večer smo delali Celestin Mis, Pestotnik, Slavko Moran in Ivan Paternuš. Zadnja dva sta bila po prevratu nekaj časa župana, prvi v Hočah, drugi na Muti. Razen Pestotnika so opolnoči že vsi zdehali. Tako ne pojde. Obdržal sem samo Pestotnika. »Požgite vse papirje«, mu naročim. »Nihče razen nadporočnika ne sme vedeti, kam so izginili. Če bo vprašan, naj reče, da jih je dal patriotični zbirki papirja. Odnegli da so jih rekonvalescenti, ki jim ne ve imena. Tisti čas so se pojavljali po Ljubljani smetarskim podobni vojaški vozovi, ob njih trobentači, pozivajoči na papirnate darove. Papirne odpadke so predelovali v motvoz, vreče in obleko. Bosjake in lesene podplatarje so učili izdelovati iz starih časopisov posteljne odeje, ki da so boljše in lepše od svilenih in seveda tudi cenejše.

Pestotnik je žgal v mogočnem štedilniku, da je bobnelo in se je tresla hiša. Zloženi papir je nerad gorel, trebalo ga je neprestano dregati. Okoli dveh pride prva kuharica, če je potres. »Ne, od fronte se sliši.« Bila je samo v pisarni, v kuhinjo ni mogla. Zjutraj je bil Pestotnik podoben kurjaču na prekoceanem parniku, Zagrebsti je moral še pepel, na ognjišče pa natresti novega. Nihče ni videl ničesar, nihče ničesar slutil. Zaboji so siali na svojem mestu; zdaj prazni.

Toda o njem strah in groza! Zjutraj ob 8 vstopi general. Njegova prva pot je bila v kuhinjo. Priso-piha major: »Dovoljujem si vas pokorno opozoriti, gospod general, da se ravno pripravljamo za Karlov dan. Polne roke imamo dela.« General je razumel. »Dobro, pa pregledam najprej Invalidsko šolo«, odloči hitro. Ta je bila v obrtni šoli na Mirju. Bila je tudi v naši upravi.

Položaj je bil trenutno rešen. Vsi smo želeli, da bi trajalo pregledovanje šole čim dlje. Delal sem — sliši se kakor bajka, a je vendar res — nepretrgoma štiri dni in tri noči. V knjigah je bil večmesečni zastanek. Vsega pa nisem mogel izvršiti, zato sem zgradil barikade, primerne tri-

kom takih komisij, ki sem jih poznal do dna. Po končanem pregledu me je nadporočnik skoraj objel. Noben otrok bi ne bil mogel biti bolj vesel kot je bil ta mož tisti trenutek, ko mu je general izrekel priznanje. Deležen sem bil tudi sam bogatega darila, ki sem ga pošteno zaslužil. Še raje sem pa ubogal stotnika, ki me je poslal spat, da se odpočijem. Njegova beseda mi je bila kakor odpustanje. Dotlej sem mislil, da nič ne ve. Nisem mogel spati zaradi prevelike napetosti živcev. Po dveh urah sem že poslušal Leopolda Kovača, opernega tenorja, ki je bil glavna točka Karlovega programa. V zadoščenju mi je, da je vsaj en človek, o katerem vem, da mi je res hvaležen. Še bolj ko meni je hvaležen Pestotnik, ki je založil zanj 16 tisoč kron, ki si jih je bil sam izposodil pri gospe Železnikovi, trgovki s čevlji Pod tranč, materi pokojnega igralca.

Nadporočnik P. K. je torej odklonil zagovor gospe nadzorovalne dame. Saj se je ravno on najbolj zgražal nad njenim početjem in mi dal razlog za nastop. Zadrega poveljnika je bila še večja. A namesto da je storil svoje, je damo pomiloval. Zapretil je, da bo že naredil — red... Mož je pozabil, da ni samo poveljnik, ampak tudi zdravnik in človek. Zaslužil je, da bi mu 28. oktobra 1918 sabljo ne samo odvzeli, nego mu jo dali tudi korrenito čutiti.

Čakal sem, da me pokličejo. Čez trenutek pride ordonanc po stotnika. Vrnivši se, me ta pokliče v svojo sobo. »Tisto ni bila vaša stvar«, je dejal. »Zgodilo se vam seveda ne bo nič, ker bi bil škandal še večji. To vam povem tako. Gospod višji štabni zdravnik divja, ves je iz sebe; na mene je kričal ko besen. Zdaj se pa le pazite.« Črnil nisem nobene besede. Razumel sem ga.

O dogodku sva s pokojnim Mihom Moškercem še isto dopoldne sestavila beležko za »Slovenca«. Bil sem pri njemu v uredništvu. Uvrščena je bila med dnevne vesti ali ljubljanske novice; kakih 15 vrstic. Državni pravdnik jo je postavil pod mernik, v listu je izšla na tistem mestu bela lisa. Pri »Slovenca« najbrž še imajo zaplenjeno besedilo.

Čez sedem let vse prav pride, pravi star slovenski pregovor. Natanko čez sedem let, l. 1925.,

in skoraj isti mesec, sem se spet spomnil fistih cigaret in teletine. Tedaj me je že omenjeni častnik Pohlovega oddelka denunciral takratnemu ministru za gozdove in rude Ivanu Pucelju kot prevratneža. Možu nisem storil nikdar nič zalega, celo prijateljsko sva občevala. Pa je skočil izza plota, da mi potisne bodalo med rebra. Prebravši pismo, ki mi je prišlo v roke, sem dejal: »Pohlov učeneč!« Da ne bo suma, pripomnim, da to ni bil Jože Čad, gostilničar pod Rožnikom, ki je bil tudi kot vojak pokončen Slovenec in ni nikomur skrivil lasu.

Škodovala mi ovadba ni. Minister Pucelj jo je gotovo pravilno ocenil, najsi je bil njen pisec njegov prijatelj. Če se je ta hotel z njo prikupiti svojemu novemu civilnemu predstojniku, bi bil to lahko storil na drug, učinkovitejši način: z vestnejšim opravljanjem službe.

Različni ljudje, različni značaji in okusi. Omikanec zajema juho iz krožnika z žlico, kanibal jo loka iz človeške lobanje.

Leta 1922., ko so okoli mene škrtale žage, se je major Martin Čolarič ponudil, da mi izda spričevalo o mojem vedenju pri vojaki. Naredim naj vlogo, da bo formalno vse pravilno. To mi je sporočil po enem svojih podčastnikov, ki je sedaj uradnik v Ljubljani. Sam nisem govoril z njim. Zadnji odstavek spričevala št. 440. z dne 7. junija 1922 se glasi: »Narednik Ivan Kocmur je ves čas svojega službovanja pri vojaki bil vzornega vedenja tako v službi kakor tudi izven službe ter je vedno jasno kazal, da je veren sin slovenske matere.« Spričevalo se nanaša tudi na moje aktivno vojaško službo. Ob izročitvi spričevala omenjenemu gospodu je dejal: »Recite mu, da se še dobro spominjam njegove premostitve iz Ljubljane v Mostar. Mojo premostitev je namreč povzročil on kot mlad poročnik, kar sem vedel že takoj, julija 1898.

Spričevalo mi je izdal v obrambo zoper dr. Gregorja Žerjavo, ministra za socialno politiko. Izdal ga mi je kot Slovenec Slovenca, ker me je dobro poznal. Zadnji odlomek iz njega navajam v obuditev vesti gospodu ovaditelju, ki je bil dober znanec Čolariča, razume se, da jugoslovensko nastrojen.

(Dalje prihodnje)